

امان باشند.

از سوی دیگر، در مناطق کویری که دسترسی به آب دشوار بوده و آب مورد نیاز اهالی از طریق قنات، آب انبار و کانال‌های عمومی تأمین می‌شده است، فضاهای کالبدی را فشرده و پیوسته ساخته‌اند تا بهره‌گیری از آب آسان‌تر شود.

بافت‌های پیوسته و متراکم به نوبه خود، نوع خاصی از روابط اجتماعی را شکل می‌دهند. در قدیم، شهرهای ایران فاقد خیابان به معنای امروزی آن بودند و بازار نقش خیابان‌های اصلی را به دوش می‌کشید. به همین سبب، از نظر کالبدی ستون فقرات ارتباطات شهری به شمار می‌آمد و با تکیه بر این جایگاه بی‌بدیل، نقش بارزی در تحولات سیاسی و اجتماعی داشت.

علاوه بر این، تنگی کوچه‌ها - آن هم در شرایطی که عمده رفت و آمدها به شکل پیاده بود - ارتباطات رو در روی اهالی را افزایش می‌داد. از همین رو، برخی کوچه‌های بسیار باریک را کوچه‌های «آشتی‌کنان» می‌خواندند. گاه می‌شد دو فردی که قهر کرده بودند و روی از هم برمی‌گرداندند، از دو سو قدم در این کوچه‌ها می‌نهادند و در میانه راه، ناگزیر چشم در چشم می‌شدند و شانه به شانه می‌ساییدند. در این حال، ممکن بود سلام و علیکی میانشان رد و بدل شود و رشته‌های کدورت سست شود.

از سوی دیگر، فشردگی بافت و پیوستگی کالبدی خانه‌ها به یکدیگر، مسؤلیت مشترکی را برای حفظ آن‌ها ایجاد می‌کرد و لاجرم همبستگی همسایگان را افزایش می‌داد. چرا که حفظ خانه خود در گرو حفظ خانه همسایه‌ها بود.

با مراجعه به سفرنامه‌ها و نوشته‌های مورخان عصر قاجار، وضعیت ارگ بم در اوایل سال‌های سکونت در آن را می‌توان این گونه ترسیم کرد: قطر دیوار قلعه ۲۸ ذرع و عرض خندق پای دیوار ۱۲ ذرع بود. دروازه اصلی شهر در جنوب بود و مردم از روی یک پلی چوبی وارد شهر می‌شدند. قلعه دارای ۶۰ برج بود که ۹ مورد آن شکل‌های مختلف داشتند و بسیار بزرگ بودند. برج میان دیوار غربی، سیزده ضلع بی‌قاعده داشت و محیط آن ۱۰۴ ذرع بود. از زیر آن آبی از بیرون وارد شهر می‌شد، اما در همه خانه‌ها برای زمان جنگ و محاصره شهر چاه‌کنده بودند. از دروازه اول که داخل شهر می‌شدند، نخست از میان بازاری رو به شمال می‌رفتند. طول این بازار ۱۲۰ ذرع و عرض آن ۴ ذرع بود و از هر سو راسته بازارهایی از آن منشعب می‌شد. برای ورود به بخش حاکم‌نشین نیز باید از سه دروازه می‌گذشتند.

زلزله مهیب بم اگرچه ساختمان‌های موجود در ارگ بم را بین ۲۰ تا ۹۰ درصد

خراب کرد اما رازهای سربه مهر ارگ را نیز هویدا ساخت. از جمله این که ارگ در طول عمر دراز خود زلزله‌های کوچک و بزرگ بسیاری را از سر گذرانده است. همچنین پس از زلزله معلوم شد که در اطراف ارگ بم، ارگ‌های بسیاری وجود داشته است. باستان‌شناسان و مترجمان سازمان میراث فرهنگی ضمن بررسی‌های خود به بقایای شهرهایی از دوره هخامنشی برخوردند که از شهر فعلی بم نیز بزرگ‌تر بوده‌اند.

حدود شش ماه پس از زلزله بم، ارگ تاریخی این شهر در بیست و هشتمین اجلاس کمیته بین‌الدول میراث جهانی در فهرست میراث فرهنگی جهانی به ثبت رسید و به فهرست میراث در خطر نیز اضافه شد. این اقدام بیانگر عزم جامعه بین‌الملل برای حمایت از ارگ بم بود و موجب تداوم توجه و کمک به این اثر تاریخی شد.

امروزه گرچه بازسازی سریع ارگ بم یک خواسته عمومی است اما طرح جامع

ارگ بم در مدت ۱۵ سال به اجرا در خواهد آمد. شاید به این دلیل که هدفی فراتر از بازسازی خرابه‌ها را مدنظر دارد و نمایاندن ارزش‌های حاصل از مطالعات زیربنایی در بم و منظر فرهنگی آن در کنار حفاظت از میراث خشتی برجای مانده را نشانه گرفته است.

در سال‌های گذشته چند هدف کوتاه مدت و اولیه برآورده شده است: اول - تجهیز پروژه از حیث نیروی انسانی، منابع مالی و ابزارهای فنی مورد نیاز؛ دوم - ساماندهی محیط اطراف بم به گونه‌ای که بیانگر ارزش‌های یک سایت میراث جهانی باشد؛ سوم - مدیریت بم و مناظر فرهنگی آن و تهیه نخستین طرح جامع منظر فرهنگی در ایران با کمک دفتر منطقه‌ای یونسکو در تهران و برخی کارشناسان بین‌المللی.

و بالاخره چهارم - مطالعات زیربنایی که در حال تکمیل هستند. این مطالعات شامل مطالعات باستان‌شناسی، زمین‌شناسی، مردم‌شناسی، توریسم و قوم - باستان‌شناسی است.

با مراجعه به سفرنامه‌ها و نوشته‌های مورخان عصر قاجار، وضعیت ارگ بم در اوایل سال‌های سکونت در آن را می‌توان این گونه ترسیم کرد: قطر دیوار قلعه ۲۸ ذرع و عرض خندق پای دیوار ۱۲ ذرع بود. دروازه اصلی شهر در جنوب بود و مردم از روی یک پلی چوبی وارد شهر می‌شدند